

РОЗДІЛ І

про тих, кому вільно й кому не вільно писати подібні історії

Серед інших міркувань, які спонукали мене запровадити ці вступні розділи, було те, що я повважав їх своєрідною міткою чи позначкою, які дозволять найбезстороннішому читачеві в майбутньому відрізнити істинне та правдиве в подібних історичних опусах від фальшивого й удаваного. І справді, скидається на те, що подібні розпізнавальні знаки невдовзі стануть украй необхідними, бо доброзичливий прийом, нещодавно виказаний публікою двом-трьом авторам таких творів, імовірно, послугує заохоченням для багатьох інших піти таким самим шляхом. У такий спосіб буде написано безліч безглузких побутових і страхітливих героїчних романів, що призведе або до зубожіння книгарів, або ж до марнування часу та псування смаків читачів, ба більше — часто навіть до розповсюдження пліток і наклепів на шкоду доброму імені багатьох гідних і чесних людей.

Гадаю, що саме з таких міркувань винахідливий редактор «Спостерігача»¹ мусив розмішувати якийсь девіз — грецький чи латинській вислів — на початку кожного номера, виходячи з тих самих міркувань, — щоб убезпечити себе від посягань тих писак, які, не маючи таланту автора та навчені лише краснопису, проте зовсім не соромляться привласнювати ті ж звання, що

¹ «Спостерігач» (*The Spectator*) — «Спектейтор» — суспільно-політичний і сатиричний вісник, який видавався в Лондоні Джозефом Еддісоном і Річардом Стілом у 1711–1714 роках. Ідея його створення належала Еддісону.

й найбільші генії — подібно до свого родича з байки, котрий ревів по-ослячому у лев'ячій шкурі.

Отже, впроваджуючи такий девіз, редактор «Спостерігача» унеможливив копіювання вісника тими з людей, хто не знав ані фрази з давніх мов. Так само і я убезпечив себе від мавпування тими, хто геть нездатен до узагальнених міркувань і не володіє знаннями, достатніми хоча б для написання простого есею.

Втім, я не маю наміру нав'язати читачеві думку, що головна заслуга подібних історичних творінь полягає лише у цих вступних розділах; насправді ж суто розповідні розділи якраз більше надихають наслідувачів, аніж ті, які складаються лише зі спостережень і роздумів. Тут мені йдеться про таких імітаторів, як Роу¹, що наслідував Шекспіра, або ж тих римлян, про яких пише Горацій, — які, наслуховавшись про Катона, ходили босоніж і з кислими обличчями².

Для того, щоб вигадати гарну історію й добре її викласти, потрібен неабиякий талант, а проте мені довелося бачити лише небагатьох, кому би до снаги було й те, й інше; якщо ж ми проаналізуємо романи та повісті, якими аж роїться літературний світ, то, гадаю, цілком справедливо виснуємо, що більшість їхніх авторів не наважилися б випробувати свої зуби (якщо мені вільно вжити тут такого виразу) в будь-якому іншому роді літератури; боюся, що вони не могли б зв'язати й дюжини речень на будь-яку іншу тему.

*Scribimus indocti doctique passim*³ —

ці слова справедливіше було б сказати про історика чи біографа, ніж про будь-кого з письменників іншого роду, бо всі види мистецтва та всі науки (й навіть критика) вимагають певного рівня знань та освіченості. Можливо, лише поезія може бути винятком; однак і вона вимагає певного ритму чи чогось подібного; натомість для написання героїчного чи побутового роману потрібні лише папір, пера, чорнило та вправність руки, щоб скористатися

---

¹ Роу Ніколас (*англ.* Nicholas Rowe; 1674–1718) — англійський драматург, поет та письменник, вважається першим редактором творів В. Шекспіра.

² Натяк на такі слова Горація:

«Хай, про Катона наслуховавшись, хтось напустив би на себе
Вигляд суворий і в тозі короткій ходив би й босоніж».

(Горацій. Послання. Послання 19 «До мецената», рядок 12;
переклад А. Содомори. — Горацій. Твори. — К.: Дніпро, 1982).

³ Трохи змінений вираз Горація:

«Вірші лиш пишемо всі — хто вчивсь і не вчивсь їх писати».

(Горацій. Послання. Книга друга, 1. До Августа, рядок 115;
переклад А. Содомори. — Горацій. Твори. — К.: Дніпро, 1982).

ними. Здається, самі автори тієї ж думки; такою ж, вочевидь, є й опінія їхніх читачів — якщо вона взагалі у них є.

Звідси випливає та загальна зневага, з якою світ, який судить про ціле на підставі більшості, відчуває до всіх авторів історичних романів, котрі не черпають своїх матеріалів із архівів. І саме усвідомлення цієї зневаги й змусило нас ретельно уникати терміна «роман» — означення, яке за інших обставин цілком би нас задовольнило. Втім, наша праця має всі підстави називатися історичним твором, позаяк усіх наших персонажів узято з такого невичерпного та достовірного джерела, як «Книга судного дня природи», про що ми вже неодноразово говорили. І, звісно ж, наша праця заслуговує на вирізнення з-поміж тих творів, які один із найдотепніших з людей вважав продуктом такого собі *pruritus*¹ або ж розслабленості мозку.

Проте, крім ганебної плями, яка лягає на один із найкорисніших і найзахопливіших видів літературних жанрів, є всі підстави вважати, що, захоплюючи подібних авторів, ми множитимемо ще й ганьбу іншого роду: ідеться про репутацію багатьох гідних і поважних членів суспільства, бо найбільш недалеко і вельми нудні автори, так само, як і найнудніші друзі, не завжди бувають безневинні. І в тих, і в інших достатньо вправні язики, щоб сказати речі непристойні й образливі. Отож, якщо висловлена нами думка є справедливою, то не доводиться дивуватися, що твори такого низького походження є низькими самі по собі або ж заплямовують інших.

Тому, щоб попередити в майбутньому таке невинуватене зловживання дозвіллям, літературою, а також свободою преси, — й особливо тепер, коли у світі постала велика загроза сього, — я й візьму на себе сміливість зазначити тут кілька якостей, кожна з яких значною мірою є необхідною такого роду історикам.

По-перше, це — хист або іскра Божа, без чого, як твердить Горацій, не буде жодної користі від наших занять. Під хистом я маю на думці здатність чи, радше, здатності розуму осягнути всі речі, доступні для нашого пізнання, й розпізнавати їхні суттєві відмінності. А це є не чим іншим, ніж винахідливістю та судженням, що обидві разом іменуються загальною назвою «геній» — бо це ті дари природи, з якими ми приходимо в сей світ.

Стосовно кожної з них багато хто припускався серйозних помилок, бо під винахідливістю, гадаю, зазвичай розуміють творчі здібності, на які більшість із авторів героїчних романів претендують; натомість винахідливість означає (саме таким є точне значення цього слова) не більше, ніж відкриття чи з'ясування чогось; або ж, якщо пояснити це розлогіше — швидке та глибоке проникнення в істинну суть усіх об'єктів нашого пізнання. А це, на мою

---

¹ Сверблячки (лат.).

думку, рідко коли відбувається без одночасного судження, бо як можемо ми сказати, що проникли в суть двох речей без того, щоб вирізнити відмінності між ними? Таке мені важко уявити, хоча останнє є, без сумніву, парафією судження; й, однак, знаходяться деякі мудрі люди, які погоджуються з усіма найбільшими бовдурами на світі, твердячи, що рідко коли обидві ці риси поєднуються в одній особі.

Однак якби вони й поєднувалися, їх без чималої порції освіти ще недостатньо для досягнення нашої мети; і тут я знову міг би послатися на авторитет Горація та багатьох інших — якби він був потрібен для доведення того, що жодні інструменти не стануть у пригоді працівникові, якщо вони не відточені мистецтвом, або якщо він не знає, як застосувати їх у справі чи не має матеріалу, до якого їх застосувати. Усе це досягається винятково навчанням, адже природа може забезпечити нас лише здібностями або, як я волів би це назвати, знаряддями нашого фаху; навчання ж повинно налаштувати їх для застосування; дати вказівки, як ними користуватися та, нарешті, надати хоча б частину матеріалів. Ґрунтовні знання історії та красного письменства є конче необхідними, бо без таких мінімальних знань немає сенсу вдавати із себе історика: це так само, як будувати будинок без дерева чи розчину, без цегли або каменю. Гомер і Мільтон хоча й прикрасили свої твори пречудовими віршами, однак були не лише істориками, в нашому розумінні цього слова, а й найосвіченішими людьми свого часу.

І знову ж — є ще один вид знань, якого не може дати жодна освіта і який добувається лише в процесі спілкування. Він конче потрібен для розуміння людських характерів, і найменше знають про нього вчені педанти, ціле життя яких минало в коледжах, серед книжок; бо хай би як тонко не описували людську натуру письменники, практичне розуміння її ми можемо винести лише з безпосереднього спілкування з людьми. Те саме відбувається і з іншими галузями знань. Ані фізику, ні юриспруденцію не можна практично засвоїти лише за допомогою книжок. Навіть фермер, плантатор чи садівник повинні підкріплювати досвідом ті початкові знання, які вони отримали в процесі читання. Хай би як ретельно винахідливий містер Міллер¹ не описував рослину, він неодмінно порадив би своєму учневі поглянути на неї в садку. Оскільки ми відчуваємо, що, навіть після найтонших мазків

---

¹ Філіп Міллер (*англ.* Philip Miller; 1691–1771) — англійський ботанік шотландського походження. Філіп Міллер був сином селянина-городника. Протягом майже п'ятдесяти років, з 1721-го і майже до самої своєї смерті, був головним садівником ботанічного саду «Аптекарьський сад Челсі». Член Лондонського королівського товариства.

Шекспіра чи Джонсона, Вічерлі¹ чи Отвея², увагу читача все ж оминають деякі нюанси природи, які йому висвітлить вдумлива гра Гарріка³, Сіббер⁴ чи Клайв^{5[6]}, — так само на кону справжнього життя характер людини проявиться яскравіше, ніж його можна описати. І якщо вже такими є майстерні та виразні описи, які видатні автори брали з життя, то якими можуть вийти ці описи в письменника, що запозичує їх не з природи, а з книжок? Подібні характери є лише блідими копіями з копій і не можуть передавати ні істинності, ні духу оригіналу.

Отже, розмова нашого історика повинна бути універсальною; тобто він має спілкуватися з людьми всіх станів й освіти, бо знання так званого вищого світу не дасть йому поняття про життя нижчих верств, і *e converso*⁷ — знайомство з життям нижчих прошарків людства не відкриє йому звичок вищих. І хоча може видатися, що знання кожного з цих класів дасть йому змогу описати принаймні те, з чим він доволі добре обізнаний, однак і в цьому разі такий історик буде далекий від досконалості, адже шаленства одного класу пізнаються лише через порівняння з іншими. Наприклад, претензійність життя вищого світу видається смішною й абсурдною порівняно з простотою життя нижчого класу, і навпаки — грубість і неотесаність останнього сильніше б'є в очі своєю неоковирністю у контрасті та протиставленні з увічливістю першого. Крім того, кажучи відверто, манери нашого історика значно покращаться від спілкування з обома класами, бо в одному колі він знайде приклади простоти, природності та ширості, а в другому — витонченості, елегантності та вільнодумства: риси, які я рідко помічав у представників низького походження та виховання.

---

¹ Вільям Вічерлі (William Wycherley; 1640–1715) — англійський драматург епохи Реставрації.

² Томас Отвей (Thomas Otway; 1651–1685) — англійський поет і драматург.

³ Девід Гаррік (David Garrick; 1717–1779) — англійський актор, драматург, директор театру Друрі-Лейн.

⁴ Коллі Сіббер (Colley Cibber; 1671–1757) — англійський актор та «актор-менеджер», драматург і поет-лауреат. Його невістка, Сіббер Сюзанна Марія (1714–1766), була однією з найпопулярніших акторок свого часу, майстерну гру якої високо цінував Філдінг.

⁵ Кетрін (Кітті) Клайв (Clive) (дів. Raftor; 1711–1785) — відома свого часу англійська співачка та актриса Королівського театру Друрі-Лейн.

⁶ Тут особливо доречно назвати цього великого актора та двох справедливо уславлених актрис, адже всі троє сформувалися як лицедії, вивчаючи саму лише природу, а не копіюючи гру своїх попередників. Саме тому вони і змогли перевершити грою всіх їх, чого ніколи не досягне раболіпне стадо наслідувачів. (*Примітка автора.*)

⁷ Навпаки (*лат.*).

Але всі з перелічених мною рис навряд чи допоможуть істориківі, якщо він не має доброго та чутливого серця. Як каже Горацій, автор, що хоче змусити мене заплакати, спершу повинен заплакати сам. Насправді жодна людина не може змалювати горе, якщо вона сама його не відчуває, описуючи його, і я не маю жодних сумнівів, що найпатетичніші та найзворушливіші сцени написано зі сльозами на очах. Так само буває і з комічним. Я переконаний, що ніколи не змушу свого читача щиро сміятися, якщо сам при цьому не реготав — за винятком хіба що тих моментів, коли читач сміявся наді мною, а не зі мною. Можливо, це траплялося навіть при читанні окремих місць цього розділу — через що я його й закінчую.

РОЗДІЛ II,

який містить дивовижну пригоду, що спіткала містера Джонса
під час прогулянки з Чоловіком-із-Гори

Аврора тільки-тільки прочинила свої віконниці, або, сказавши по-нашому, щойно почало розвиднятися, коли Джонс у товаристві незнайомця видряпався на гору Мазард, із вершини якої, заледве на неї зійшовши, вони побачили найвеличнійший у всьому світі краєвид, який ми би, звісно, також явили нашому читачеві, якби не дві перешкоди: по-перше, ми зневірилися викликати захват своїм описом у тих, хто сам був на цій вершині, а, по-друге, маємо великі сумніви, що нас зрозуміють ті, хто ніколи там не бував.

Джонс кілька хвилин стояв нерухомо, задивившись у південному напрямку. Помітивши це, старий джентльмен запитав, на що він дивиться з такою увагою.

— На жаль, сер, — відповів Джонс, зітхнувши, — я намагався розгледіти шлях, яким прийшов. Боже ж мій! Як далеко Глостер від нас! Яка величезна відстань відділяє мене від рідної домівки!

— Отакої, молодий джентльмене! — вигукнув його співрозмовник. — Судячи з вашого зітхання — якщо я не помиляюся, — то щось вам там дуже значно більше за рідний дім. Гадаю, предмет ваших зітхань перебуває поза засягом вашого зору — й, однак, ви усе-таки дивитеся в той бік.

— Я бачу, добрий друже, — відповів Джонс, усміхаючись, — що ви все ще не забули почуттів своєї юності. Визнаю, що ваш здогад про напрямок моїх думок є цілком правильним.

Тепер вони підійшли до зверненої на північний захід частини гори, яка вивищувалася над густим лісом. Не встигли вони підійти до цього місця, як почули відчайдушне жіноче воляння, що лунало з лісу під ними. Джонс якось мить прислухався, а тоді, не пустивши й пари з вуст (бо річ і справді не терпіла зволікань), побіг чи, радше, зісковзнув пагорбом донизу та, геть не турбуючись про власну безпеку, подерся просто в хащі, звідкіля чувся крик.

Щойно він занурився в ліс, як побачив приголомшливу картину — напівголу жінку в руках якогось негідника, який обкрутив підв'язку навколо її шиї, намагаючись прив'язати жінку до дерева. Без зайвих запитань Джонс умить кинувся на негідника і так вправно скористався своєю дубовою палицею, що повалив чоловіка на землю до того, як той зміг захиститися чи навіть збагнути, що на нього скоєно напад. Джонс гамселив мерзотника, аж поки сама жінка не попросила його зупинитися, кажучи, що, на її думку, цього цілком достатньо.

Бідолашна впала перед Джонсом на коліна, тисячу разів дякуючи за порятунок. Том тут же підвів її і сказав, що дуже тішиться, що незвичайний випадок привів його сюди — у місце, де вона навряд чи могла би розраховувати на допомогу, додавши, що, либонь, саме небо обрало його щасливим знаряддям для її порятунку.

— Атож, — підтвердила жінка, — я майже повважала вас добрим ангелом; та й, по правді, ви більше схожі на ангела, ніж на людину.

Г.-Ф. Гравелот. Том рятує місіс Вотерс від нападу Норсертона

Джонс і справді був голий із себе — і якщо чоловік зі струнким станом, гарними рисами обличчя, та ще й наділений молодістю, здоров'ям, силою, свіжістю, енергійністю та добротою може бути вподібнений до ангела, то се був саме той випадок.

Визволена бранка, однак, не аж так нагадувала небожительку: вона була далеко не першої молодості, й обличчя її не вирізнялося вродою; але з верхньої частини її тіла одяг було зірвано, і груди жінки — гарної форми та надзвичайно білі — привернули увагу визволителя. Кілька хвилин вони стояли мовчки, дивлячись одне на одного, аж поки негідник, що лежав на землі, не поворухнувся, і тоді Джонс, схопивши підв'язку, що призначалася для іншої потреби, зв'язав тому руки за спиною. І тут, поглянувши негідникові в обличчя, Джонс, на своє здивування, а може, й задоволення, зауважив, що перед ним ніхто інший, як енсин Норсертон. Той також не забув свого недавнього супротивника, якого негайно ж упізнав, щойно прийшовши до тями. Подив енсіна був не меншим за Джонсів, але, гадаю, задоволення його було набагато меншим.

Джонс допоміг Норсертонові звестися на ноги та, поглянувши тому пильно у вічі, сказав:

— Гадаю, сер, ви вже не сподівалися зустріти мене на цьому світі; зізнаюсь, я також навряд чи очікував знайти вас тут. Однак, бачу, доля знову звела нас і дала мені змогу, навіть без мого відома, отримати сатисфакцію за те, чого я зазнав.

— Звісно, це так шляхетно — отримати сатисфакцію, напавши на чоловіка ззаду. І я не можу зійтися з вами тут, бо не маю шпаги, але якщо ви не побоїтеся поведися по-джентльменськи, то ходімо туди, де я зможу дістати зброю, і я вчиню з вами так, як і повинна діяти людина честі.

— Чи ж має право такий негідник, як ви, — вигукнув Джонс, — плямувати саме поняття «честь», привласнюючи собі її! Тепер лише правосуддя вимагатиме від вас сатисфакції — і воно його отримає!

Відтак, повернувшись до жінки, він запитав, чи близько звідси її дім, і якщо ні, то чи не знає вона когось поблизу, де б вона могла розжитися пристойним одягом, аби постати перед мировим суддею.

Та відповіла, що є чужою в цих краях. Джонс, подумавши, сказав, що має друга неподалік, який допоможе порадою; Том навіть здивувався, що супутник не вирушив за ним услід; і справді: щойно наш герой зник у хащах, як Чоловік-із-Гори присів на виступ скелі, де — хоча і мав у руках зброю — сидів собі далі й байдуже спостерігав за всім, що відбувається.

Джонс вийшов із лісу і помітив старого джентльмена, що сидів на виступі — так, як ми його щойно описали; Том виявив дивовижну спритність і з блискавичною швидкістю видряпався нагору.

Старий порадив йому відвести жінку в Ептон — найближче, за його словами, містечко, де можна буде розжитися всім, чим треба з одягу. Джонс,

отримавши такі вказівки, полишив Чоловіка-із-Гори та, попросивши відіслати до нього Партріджа, поквапно повернувся до лісу.

Наш герой, надумавши отримати пораду від свого друга, чомусь по-важав, що оскільки руки негідника зв'язані, то він і не зможе завдати бідолашній жінці жодної шкоди. Крім того, він знав, що зможе почути голос жінки і повернутися достатньо швидко, аби запобігти будь-якому лихові. Ба більше — він попередив негідника, що коли той іще раз спробує скривдити жінку, то він, Том, учинить над ним правосуддя власноруч. Але, на жаль, Джонс забув, що хоча руки в Норсертоні й були зв'язані, ноги залишалися вільними, й оскільки Том не пред'явив жодного судового розпорядження заарештованому, той вирішив розпорядитися своїми кінцівками, як йому заманеться. Позаяк і Норсертон не давав жодних обіцянок такого роду, він вирішив, що його честь не буде порушена, якщо він утече; отож, не зв'язаний жодними зобов'язаннями, вирішив не чекати формального звільнення. Відтак скористався своїми ногами, які були вільними, і заглибився в ліс, котрий сприяв його відступу; так само і жінка, очі якої були звернені в бік рятівника, не зреагувала на втечу нападника або ж не надто переймалася тим, що той утік, а відтак і не перешкоджала втечі.

Отож, повернувшись, Джонс знайшов жінку саму. Він хотів було витратити якийсь час на пошуки Норсертоні, але жінка на це не погодилася, благаючи супроводити її до міста, яке їм назвали.

— Що ж стосується втечі негідника, — сказала вона, — то це мене зовсім не обходить, бо й філософія, і християнство вчать нас пробачати кривду. Мене турбує лише те, сер, що я завдаю вам стільки клопоту; та й через свою голизну мені соромно дивитися вам у вічі; тож якби я не мала потреби у вашому захисті, то далі воліла б іти сама.

Джонс запропонував їй свій камзол, але, не знати, з яких причин, жінка навідріз відмовилася взяти його, попри всі Томові умовляння. Тоді він попросив забути про обидві причини її ніяковості.

— Що стосується першої, — сказав він, — то я лише виконую свій обов'язок, захищаючи вас; щодо другої — то я вас її позбавлю, йдучи увесь шлях попереду, і тоді мій погляд не бентежитиме вас; однак водночас я не можу поручитися, що здатен буду чинити опір чарам такої непересічної краси.

Тож наш герой і визволена ним леді вирушили в дорогу так, як колись до них ішли Орфей та Евридика; і хоча я не можу повірити, що красуня на-вмисне привертала увагу нашого героя, аби той озирнувся, однак жінка так часто зверталася до нього по допомогу, щоб перейти через огорожу та в багачках інших випадках, що він змушений був це робити. Втім, доля його була щасливішою, ніж талан бідного Орфея — бо врешті-решт він таки довів свою супутницю (чи, радше, послідовницю) до славного містечка Ептон.

ЗМІСТ

КНИГА ІХ, що містить дванадцять годин

<i>Розділ I</i> про тих, кому вільно й кому не вільно писати подібні історії	7
<i>Розділ II</i> , який містить дивовижну пригоду, що спіткала містера Джонса під час прогулянки з Чоловіком-із-Гори	12
<i>Розділ III</i> . Прибуття містера Джонса з леді до заїзду — із детальним описом ептонської битви	16
<i>Розділ IV</i> , у якому прибуття військового остаточно кладе край ворожим діям і спричинює укладення міцного та тривалого миру між обома протиборчими сторонами	20
<i>Розділ V</i> . Апологія всіх героїв, які мають гарний апетит, та опис битви любовного трибу	23
<i>Розділ VI</i> . Дружня розмова на кухні, що мала звичайне, хоча й недружнє закінчення	27
<i>Розділ VII</i> , у якому містяться детальніші відомості про місіс Вотерс, а також пояснюється, як вона опинилася у скрутному становищі, з якого її врятував Джонс.	32

КНИГА Х, у якій історія просувається вперед приблизно на дванадцять годин

<i>Розділ I</i> , що містить настанови, які має уважно прочитати сучасний критик	35
<i>Розділ II</i> , у якому йдеться про прибуття джентльмена-ірландця та про його незвичайні пригоди в готелі	37
<i>Розділ III</i> , діалог між хазяйкою заїзду та покоївкою Сьюзен, який корисно прочитати усім власникам готелів та їхнім слугам; прибуття молодій чарівній леді та її привітне поводження, що може бути повчальним для осіб високого суспільного становища, аби вони могли здобути загальну прихильність	42
<i>Розділ IV</i> , що містить непомилні засоби, як досягти загальної зневаги та ненависті	46
<i>Розділ V</i> , у якому розкривається, ким були люб'язна леді та її нелюб'язна служниця	49
<i>Розділ VI</i> , що описує, поруч із іншими речами, тямущість Партриджа, шаленість Джонса та дурість Фітцпатрика	54
<i>Розділ VII</i> , у якому пригоди, що трапилися в ептонському готелі, завершуються	57
<i>Розділ VIII</i> , у якому історія йде у зворотному напрямку	61
<i>Розділ IX</i> . Втеча Софії	64

КНИГА ХІ

<i>Розділ I</i> , який охоплює приблизно три дні. Скоринка для критиків	71
<i>Розділ II</i> . Пригоди Софії після від'їзду з Ептона	75
<i>Розділ III</i> , дуже короткий розділ, у якому, проте, є сонце, місяць, зірка та ангел	81

<i>Розділ IV.</i> Історія місис Фітцпатрик	82
<i>Розділ V,</i> у якому міститься продовження історії місис Фітцпатрик	87
<i>Розділ VI,</i> у якому помилка господаря стає причиною страшного переляку Софії	90
<i>Розділ VII,</i> у якому місис Фітцпатрик завершує свою розповідь	94
<i>Розділ VIII.</i> Жахливе сум'яття в готелі, а також прибуття несподіваного друга місис Фітцпатрик	100
<i>Розділ IX.</i> Прегарно описаний ранок. Поштова карета. Ввічливість покоївок. Героїчний характер Софії. Її щедрість і винагорода за це. Від'їзд усієї компанії та її прибуття до Лондона. Деякі зауваження, корисні для подорожніх	105
<i>Розділ X,</i> який містить один-два натяки стосовно добродетності та ще кілька стосовно підозри	109
КНИГА XII, яка охоплює той самий проміжок часу, що й попередня	
<i>Розділ I,</i> який показує, що вважається плагіатом у сучасних авторів і що можна розглядати як законну здобич	113
<i>Розділ II,</i> у якому сквайр хоч і не знаходить свою доньку, однак знаходиться щось таке, що кладе край його подальшому переслідуванню	115
<i>Розділ III.</i> Від'їзд Джонса з Ептона з описом того, що сталося між ним та Партриджем дорогою	118
<i>Розділ IV.</i> Пригода із жебраком	122
<i>Розділ V,</i> який містить подальші дорожні пригоди Джонса та його супутника	126
<i>Розділ VI,</i> з якого можна виснувати, що навіть найкращі речі можна неправильно зрозуміти та хибно витлумачити	130
<i>Розділ VII,</i> який містить кілька наших власних зауважень, і набагато більше — шановного товариства, котре зібралось на кухні	132
<i>Розділ VIII,</i> у якому Фортуна, здається, стає поблажливішою до Джонса, ніж була досі	136
<i>Розділ IX,</i> який містить лише кілька розрізаних зауважень	139
<i>Розділ X,</i> у якому містер Джонс і містер Даулінг розповідають плящину	142
<i>Розділ XI.</i> Нещастя, які спіткали Джонса дорогою до Ковентрі, з глибокодумними зауваженнями Партриджа	146
<i>Розділ XII,</i> який оповідає про те, як містер Джонс продовжив свою подорож усупереч порадам Партриджа і що внаслідок цього сталося	148
<i>Розділ XIII,</i> діалог між Джонсом і Партриджем	155
<i>Розділ XIV.</i> Що трапилось з містером Джонсом на виїзді із Сент-Олбанс	160
КНИГА XIII, що охоплює проміжок часу в дванадцять днів	
<i>Розділ I.</i> Інвокація	163
<i>Розділ II.</i> Що сталося із Джонсом після прибуття до Лондона	166

<i>Розділ III</i> . План місіс Фітцпатрик та її візит до леді Белластон	170
<i>Розділ IV</i> , який складається із візитів	173
<i>Розділ V</i> . Пригода, що трапилася з Джонсом на його новій квартирі, описом молодого джентльмена, який мешкав там само, а також хазяйки будинку та двох її доньок	175
<i>Розділ VI</i> . Що сталося з товариством за сніданком — з певними натяками на виховання доньок	179
<i>Розділ VII</i> , що передає звичаї маскараду	184
<i>Розділ VIII</i> , який містить сцену страждань, що здається вельми незвичною більшості наших читачів	189
<i>Розділ IX</i> , у якому йдеться про речі, геть відмінні від тих, про які говорилося в попередньому	193
<i>Розділ X</i> , хоча й короткий, але здатний викликати сльози на очах деяких наших читачів	196
<i>Розділ XI</i> , який вразить читача	198
<i>Розділ XII</i> , який завершує тринадцяту книгу	204

КНИГА XIV, яка охоплює два дні

<i>Розділ I</i> . Спроба довести, що автор писатиме тим краще, чим більше знатиметься на предметі, про який пише	207
<i>Розділ II</i> , який містить листи та інші речі, притаманні любовним інтрижкам	210
<i>Розділ III</i> , який містить різні матерії	214
<i>Розділ IV</i> , який, сподіваюся, дуже уважно прочитають молоді люди обох статей	218
<i>Розділ V</i> . Короткий життєпис місіс Міллер	221
<i>Розділ VI</i> , який, без сумніву, розчулить усіх наших читачів	224
<i>Розділ VII</i> . Розмова містера Джонса з містером Найтінгейлом	228
<i>Розділ VIII</i> . Що відбулося між Джонсом і старим містером Найтінгейлом. Поява особи, про яку ще не згадувалося в нашій історії	232
<i>Розділ IX</i> , який містить дивні речі	238
<i>Розділ X</i> . Короткий розділ, який завершує книгу	241

КНИГА XV, у якій наша історія просувається вперед іще на два дні

<i>Розділ I</i> , надто короткий, щоб потребувати назви	243
<i>Розділ II</i> , у якому розкривається найчорніший задум супроти Софії	244
<i>Розділ III</i> , з подальшим роз'ясненням згаданого задуму	248
<i>Розділ IV</i> , який доводить, наскільки небезпечним порадиником може бути жінка, коли вона пускає в хід усе своє красномовство на захист нищої справи	251
<i>Розділ V</i> , який містить речі, котрі почасти обурять, а почасти вразять нашого читача	253
<i>Розділ VI</i> . Як сквайрові вдалося відшукати доньку	259

<i>Розділ VII</i> , у якому на бідного Джонса звалюються різні нещастя	262
<i>Розділ VIII</i> , короткий і приємний	268
<i>Розділ IX</i> , який містить любовні послання різного роду	270
<i>Розділ X</i> , який складається переважно з фактів і частково — з розмірковувань щодо них	275
<i>Розділ XI</i> , що містить речі цікаві, але нечувані	278
<i>Розділ XII</i> . Відкриття, зроблене Партріджем	280

КНИГА XVI

<i>Розділ I</i> . Про прологи	283
<i>Розділ II</i> . Курйозна пригода, що трапилася зі сквайром, та розпачливе становище Софії	284
<i>Розділ III</i> , що сталося із Софією під час її ув'язнення	290
<i>Розділ IV</i> , у якому Софію визволяють з ув'язнення	293
<i>Розділ IX</i> , у якому Джонс робить візит місіс Фітцпатрик	297
<i>Розділ X</i> . Наслідки попереднього візиту	301

КНИГА XVII, що охоплює три дні

<i>Розділ I</i> , з черговою порцією вступу	305
<i>Розділ II</i> . Великодушна та вдячна поведінка місіс Міллер	306
<i>Розділ III</i> . Прибуття містера Вестерна, а також кілька міркувань стосовно батьківської влади	309
<i>Розділ IV</i> . Незвичайна сцена між Софією та її тітонькою	317
<i>Розділ V</i> . Місіс Міллер і містер Найтінгейл навідують Джонса у в'язниці	321
<i>Розділ VI</i> , у якому місіс Міллер відвідує Софію	323
<i>Розділ VII</i> . Патетична сцена між містером Олворсі та місіс Міллер	326
<i>Розділ VIII</i> , що містить різне	329
<i>Розділ IX</i> . Що трапилося з містером Джонсом у в'язниці	334

КНИГА XVIII, що охоплює близько шести днів

<i>Розділ I</i> . Прощання з читачем	339
<i>Розділ II</i> , який містить вельми трагічну подію	340
<i>Розділ III</i> . Олворсі навідує старого Найтінгейла; дивовижне відкриття, яке він при цьому зробив	344
<i>Розділ IV</i> , який містить два листи в абсолютно різному стилі	347
<i>Розділ V</i> , у якому наша історія триває	350
<i>Розділ VI</i> , у якому наша історія триває далі	355
<i>Розділ VII</i> . Продовження історії	358
<i>Розділ VIII</i> . Подальше продовження	362
<i>Розділ IX</i> . Подальше продовження	369
<i>Розділ X</i> , у якому наша історія починає наближатися до розв'язки	375
<i>Розділ XI</i> . Історія ще ближче підходить до свого завершення	379
<i>Розділ XII</i> , який ще більше просуває нас до кінця	384
<i>Розділ останній</i> , у якому наша історія завершується	390